

KRIJGSGEVANGENEN

uit Singapore naar Thailand werden getransporteerd: tot deze groepen behoorden velen van de Britten en Australiërs in het Changi-kamp die daar in '42 voor het werk aan de spoorweg waren afgekeurd; bovendien moesten de groepen, ingezet bij de Drie Pagoden-pas, de verste marsen maken. Uit deze groepen is ruim één op de drie Britten en ruim één op de vier Australiërs overleden, daarentegen slechts één op de zestien Nederlanders en Indische Nederlanders.

★

De groep Nederlanders en Indische Nederlanders die uit Belawan afkomstig was, heeft meer dan een jaar aan de bouw van de Birma-spoorweg moeten werken – die periode is voor de van Java aangevoerde groepen enkele maanden korter geweest. Velen van de krijgsgevangenen zijn zich die tijdsduur nauwelijks bewust geweest. 'Time ceased to have any significance', schreef later een Australische militair.

*'No one knew what day of the week nor what week of the month nor even what month of the year it was . . . If one were to survive, it was essential not to acknowledge the horror that lay all around, still more not to perceive the effect it had upon oneself. It was not wise even to look in a mirror. Life accordingly evolved into a blur of continuous work, people dying, guards bellowing, heavy loads to be carried, fever which came in tides of heat and cold on alternate days, dysentery and hunger. All these became the normal'*¹ –

des te bewonderenswaardiger, hoe sommigen zich onder al die beproevingen de noden van hun medegevangenen bewust bleven. Wij gewaagden al van de zelfopofferende arbeid van talrijke militaire artsen en willen daar de ziekenverplegers aan toevoegen over wie ds. Hamel schreef: 'Zelden zag ik zoveel hartelijk medeleven, zoveel praktische naastenliefde als onder deze mensen.'² Men kan ook denken aan de troost die geestelijken of leken-geestelijken aan zieken of stervenden boden. Van weinigen dier zielzorgers heeft zich bij de krijgsgevangenen het beeld zo scherp ingeprent als dat van ds. Hamel, die zich, zoals al vermeld, op Java vrijwillig in een krijgsgevangenenkamp had gemeld. 'Het is enorm', tekende in februari '43 een Nederlandse krijgsgevangene aan³,

¹ R. Braddon, aangehaald in Wigmore: *The Japanese Thrust*, p. 584. ² Hamel, p. 119. ³ A. H. Douwes: 'Persoonlijke herinneringen', p. 33 (22 febr. 1943).